

УДК 371.315:811.133.1:81'366.582

А. О. АНДРУЩЕНКО

ТИПИ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ВЖИВАННЯ ФРАНКОМОВНИХ ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ МИНУЛОГО ЧАСУ

Визначено типи навчальної інформації для розробки методики навчання найчастотніших франкомовних граматичних форм минулого часу в усному розмовному та літературному письмовому мовленні студентів філологічних спеціальностей. Проаналізовано критерії відбору всіх типів навчальної інформації. Відібрано автентичні франкомовні тексти для забезпечення вказаного навчання. Наведено приклади вправ у формуванні навичок вживання дієслівних форм минулого часу на різних етапах навчання.

Ключові слова: навчання, франкомовні граматичні форми минулого часу, типи навчальної інформації, відбір текстів.

А. А. АНДРУЩЕНКО

ТИПЫ УЧЕБНОЙ ИНФОРМАЦИИ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ УПОТРЕБЛЕНИЯ ФРАНКОЯЗЫЧНЫХ ГЛАГОЛЬНЫХ ФОРМ ПРОШЕДШЕГО ВРЕМЕНИ

Определены типы учебной информации для разработки методики обучения наиболее частотным франкоязычным глагольным формам прошедшего времени в устной разговорной и литературной письменной речи студентов филологических специальностей. Проанализированы критерии отбора всех типов информации. Отобраны аутентичные франкоязычные тексты для обеспечения указанного обучения. Приведены примеры упражнений для формирования навыков использования глагольных форм прошедшего времени на разных этапах обучения.

Ключевые слова: обучение, франкоязычные глагольные формы прошедшего времени, типы учебной информации, отбор текстов.

A. A. ANDRUSHCHENKO

TYPES OF PEDAGOGIC INFORMATION FOR THE DEVELOPMENT OF SKILLS RELATED TO THE USE OF FRENCH PAST TENSE VERB FORMS

The author built the types of pedagogic information to develop the programme to teach the usage of the most frequent French past tense verb forms in oral and written speech to students of Linguistic Higher Educational Institutions (faculties), analyzed the selection criteria of all the types of pedagogic information, as well as selected the authentic French texts to provide for the said programme, gave the examples of exercises aimed at the formation of skills related to the use of the past tense verb forms.

Keywords: teaching, the most frequent French past tense verb forms, types of pedagogic information, texts selection.

Грамматична компетентність студентів, котрі вивчають французьку мову як другу іноземну, є вагомим складовою їх комунікативної компетентності. Незважаючи на значний масив досліджень [8; 10; 11; 13; 15; 17; 18], присвячених формуванню іншомовних граматичних навичок, доцільно зауважити, що вони переважно стосуються проблем навчання англійської або (рідше) німецької мов, тоді як стосовно французької мови кількість подібних робіт незначна [1; 3; 5; 18]. Коли звести обговорення питання до проблем навчання граматики французької мови як другої іноземної, то необхідно констатувати, що такі праці фактично відсутні.

Мета статті – визначення типів навчальної інформації для розробки методики формування граматичних навичок вживання найчастотніших граматичних форм минулого часу французької мови як другої іноземної для офіційного та повсякденного спілкування у студентів мовних ВНЗ.

Матеріалом для вивчення були найчастотніші граматичні форми минулого часу (*imparfait, passé composé, passé simple, plus-que-parfait, passé antérieur*), що вживаються в усному розмовному й літературному мовленні, оскільки вони спричинюють внутрішньомовну інтерференцію, що негативно впливає на ефективність навчання. Крім того, засвоєння більшості з цих форм передбачено програмою III курсу за напрямом «Філологія» [14], і саме цей рівень навчання обрано для нашого дослідження.

У розробці будь-якої методики необхідно визначити відповідні типи навчальної інформації, яка є інструментом педагогічного впливу, що зменшує ступінь невизначеності студентів [4]. Згадану інформацію можна подавати різними засобами, котрі в методичній літературі називаються «типами навчальної інформації». Як зазначає Л. Черноватий, критерієм виокремлення типу навчальної інформації є не лише його здатність нести згадану інформацію, а й наявність специфічного способу її передання [18, с. 33–34]. Аналіз спеціальної літератури [12; 18] дозволив визначити принаймні п'ять згаданих типів: зразок мовлення, модель, схема, ілюстративна таблиця, правило (алгоритм).

Зразок мовлення визначається як типова мінімальна одиниця мовлення, основа для формування граматичних знань, навичок і вмій, що сприяє оволодінню граматичними навичками в єдності з лексикою, фонетикою і виконує певну комунікативну функцію [5, с. 155]. Модель тлумачать як штучний об'єкт у вигляді схеми або знакових формул, що у простому вигляді відтворює структуру, властивості і взаємозв'язки між елементами об'єкта, що вивчається, та як засіб конкретизації, наочного пред'явлення абстрактного [9, с. 360]. Деякі вчені [18] не розглядають схему як окремий тип навчальної інформації, вважаючи, що коли схема показує структуру граматичного явища, то вона є моделлю, а коли структуру певної граматичної дії – то алгоритмом (за умови, що відповідає вимогам останнього). Зазначимо, що інколи схема може тлумачитись і як ілюстративна таблиця. Правило, одним з видів якого є алгоритм, містить дані про незнайомий чи малознайомий об'єкт і про особливості оперування ним [16, с. 15].

Під час розробки змісту навчання неможливо організувати його без відбору зразків мовлення, які мають відповідати певним критеріям [1, с. 32]: зразковість (ця одиниця має слугувати зразком для інших одиниць), смислова завершеність (одиниця передає завершене судження), інтонаційна завершеність (інтонаційно-мелодичний малюнок показує завершеність думки). Д. Руснак [18] пропонує додаткові критерії, яким має відповідати мовленнєвий зразок. Вони повинні: пред'являтися у значному обсязі, аби забезпечити максимальний обсяг інформації, що перероблюється свідомістю; орієнтувати стосовно теми комунікації для реалізації емпіричної функції мови і тематичного компонента ситуації спілкування; створювати передумови здійснення відповідних мовленнєвих актів; відбиратися і пред'являтися з урахуванням рівня володіння іноземною мовою тими, хто навчається.

У відборі зразків мовлення ми намагалися врахувати ці критерії. Наприклад, для вправи (робота в парах) з формування навичок вживання допоміжного дієслова *être* в *imparfait* було розроблено зразок мовлення, поданий далі, з інструкцією «Перепитайте, як показано у зразку».

Приклад 1.

Questionnez suivant le modèle

Exemple: A. J'étais dans la rue (la cour). B. Étais - tu dans la cour? ou Est-ce que tu étais dans la cour? A. Non, je n'étais pas dans la cour. J'étais dans la rue.

1. *J'étais alors à l'étranger (au village).* 2. *Nous étions à la recherche des comédiens (des interprètes).* 3. *Ils étaient ponctuels (en retard)....*

Іншим прикладом зразка мовлення є його використання на стереотипно-ситуативному етапі формування навичок вживання форм *imparfait* (завдання таке ж, як і в попередньому прикладі).

Приклад 2.

Questionnez suivant le modèle

Exemple: A. Ils habitaient toujours à Paris (quand elle était petite).

B. Habitaient-ils toujours à Paris? або Est-ce qu'ils habitaient toujours à Paris? ou Quand habitaient-ils à Paris? ou Où habitaient-ils quand elle était petite? A. Non, ils n'habitaient pas toujours là. Ils habitaient là quand elle était petite.

1. *Je passais toujours mes vacances chez mes grands-parents (quand j' étais petit).* 2. *Nous vivions à la campagne (quand j'avais sept ans)....*

У деяких випадках зразки мовлення розроблялися для застосування у поєднанні з малюнками, які забезпечували певний контекст. Далі наведена подібна вправа для формування навичок структурного оформлення речення в *imparfait* та *passé composé*.

Приклад 3.

Travaillez à deux. Jean et Marie sont allés au restaurant. Posez le plus de questions possibles sur une image ci-dessous

Exemple: A. Où étaient assis Jean et Marie ? – B. Ils étaient assis devant la table près de la fenêtre. – A. Qu'est-ce qu'il y avait dehors ? – B. Il y avait des prés verts et la lune éclairait dehors. (Utilisez des verbes: regarder, tenir, être vêtu de, allumer, manger, boire, avoir, être (situé, de couleur quelconque etc.), être assis à droite, à gauche etc.).

На варіативно-ситуативному етапі, де передбачалося включення попередньо сформованих навичок до структури мовленнєвих умінь, використовувалися серії малюнків, спираючись на які студенти могли будувати мікророзповіді, вживаючи відповідні дієслівні форми минулого часу. Приклад 4 ілюструє зміст такої вправи щодо комплексного вживання структур *imparfait*, *passé composé* та *plus-que-parfait*.

Приклад 4.

Travaillez à deux. En vous servant des images ci-dessous, composez un récit sur ce qui s'est passé. Utilisez les verbes ci-dessous. Puis écoutez les récits des autres groupes et choisissez le meilleur L'HISTOIRE DU «TITANIC»

Partir (prendre la mer), le ciel est serein, la mer est calme, observer, tout est en ordre, apercevoir l'iceberg, enregistrer dans le journal de bord, rendre compte devant le capitaine, se heurter à l'iceberg, pousser la barque dans l'eau, s'embarquer (les femmes et les enfants) dans la barque, partir du navire, être en train de se noyer, observer des barques, se noyer.

Забезпечення процесу формування франкомовних граматичних навичок потребує широкого використання різних ілюстративних таблиць. Наприклад, для ознайомлення студентів із структурою *passé simple*, з метою засвоєння знань про її утворення та створення передумов для формування навички її вживання, застосовувалась ілюстрована таблиця відмінювання дієслів за групами (табл. 1).

Подібні таблиці мають містити всю інформацію, необхідну студентам під час виконання вправ. Так, у цьому випадку, крім інформації про відмінювання дієслів за групами, бачимо окремо подану інформацію стосовно відмінювання важливих дієслів *être* та *avoir*, а також займенникових дієслів, принципи відмінювання яких дещо відрізняються від решти дієслів. Студенти можуть зберігати зорову опору на подібні таблиці протягом такого відрізка часу, який необхідний їм для мимовільного запам'ятовування її змісту в процесі виконання вправ. Наявність згаданої опори дає можливість суттєво економити час, оскільки відпадає необхідність користуватися довідковими матеріалами.

Описові правила призначені для вживання у ситуаціях, що вимагають загального орієнтування студентів; наприклад, в алгоритмах постійно вживаються поняття «дія», «процес», «завершеність дії», «незавершеність дії» тощо. Для однозначного розуміння ознаки, на якій ґрунтується кожний алгоритм, було складено правило, подане нижче, призначене для введення на початку навчання.

Таблиця 1

Ілюстративна таблиця відмінювання дієслів за групами в *passé simple*

	ÊTRE	AVOIR	I	II	III	Займенникові дієслова
je	<i>fu – s</i>	<i>eu – s</i>	<i>parl – ai</i>	<i>fin – is</i>	<i>rend – is</i>	Je <i>me lavai</i>
tu	<i>fu – s</i>	<i>eu – s</i>	<i>parl – as</i>	<i>fin – is</i>	<i>rend – is</i>	Tu <i>te lavas</i>
il (elle)	<i>fu – t</i>	<i>eu – t</i>	<i>parl – a</i>	<i>fin – it</i>	<i>rend – it</i>	Il (elle) <i>se lava</i>
nous	<i>fû – mes</i>	<i>eû – mes</i>	<i>parl – âmes</i>	<i>fin – îmes</i>	<i>rend – îmes</i>	Nous <i>nous lavâmes</i>

ЛІНГВОДИДАКТИКА

vous	<i>fû – tes</i>	<i>eû – tes</i>	<i>parl – âtes</i>	<i>fin – îtes</i>	<i>rend – îtes</i>	Vous <i>vous lavâtes</i>
ils (elles)	<i>fu – rent</i>	<i>eu – rent</i>	<i>parl – èrent</i>	<i>fin – irent</i>	<i>rend – irent</i>	Ils (elles) <i>se lavèrent</i>

Дієслова діляться на дії (*ouvrir* – відчиняти) і процеси (*dormir* – спати); дії можуть бути завершеними (відповідають на запитання «що зробив/зробила?») або незавершеними («що робив/робила?»); процеси є завжди незавершеними («що робив/робилося?»).

Описові правила застосовуються й при введенні будь-яких дієслівних форм минулого часу у французькій мові. Наприклад, у випадку з *imparfait* згадане правило виглядає так: структури *imparfait* вживаються для позначення незавершених дій чи процесів у минулому й утворюються шляхом додавання закінчень до основи дієслова першої особи множини теперішнього часу.

Алгоритми поділяються на алгоритми навчання й навчальні алгоритми. На рис. 1 подано навчальний алгоритм вибору дієслівних форм минулого часу у французькій мові. Отже, він презентує у повному вигляді оптимальний хід аналізу ситуації студентом після засвоєння всіх п'яти дієслівних форм минулого часу в цій мові і є переважно програмою навчання, демонструючи, чого мають досягти студенти, завершивши вивчення дієслівних форм, які ми розглядаємо (детальніше методика його розробки описана в наших статтях [2; 3]).

У повному вигляді такі алгоритми можуть використовуватися лише на заключному етапі роботи з усіма формами минулого часу, тобто після введення і попереднього відпрацювання усіх згаданих форм. На попередніх же етапах використовуються навчальні алгоритми, які, з одного боку, є фрагментами повного алгоритму, а з іншого – ігнорують інформацію, що може бути невідомою студентам, оскільки дієслівні форми, яких вона стосується, ще не вводилися. Таким чином, навчальна інформація вводиться студентам окремими дозами чи квантами [10]. Наприклад, для забезпечення навчання після введення форм *imparfait* та *passé composé* розроблено алгоритм, поданий на рис. 1.

У деяких випадках можливе комплексне застосування кількох типів навчальної інформації одночасно. Наприклад, при поясненні утворення *passé composé* студенти можуть працювати з кількома типами навчальної інформації одразу (див. табл. 2).

Зміст розробленої нами методики навчання формування навичок вживання форм минулого часу чітко поділявся на дві частини. У першій згадані навички формуються на основі розмовних форм (*imparfait*, *passé composé* та *plus-que-parfait*), а в другій – увага концентрується на формах, які характерні для літературного стилю (*passé simple* та *passé antérieur*). Природно, що забезпечення навчання в другій його частині потребувало відбору текстів, які забезпечують природний контекст вивчення мови, включення граматичних структур у ситуації реального спілкування та злиття мовних і мовленнєвих ознак комунікації [7, с. 139].

Грунтуючись на досвіді Д. Руснак [15], ми враховували такі критерії відбору текстів для формування навичок вживання франкомовних форм минулого часу: функціональність (візуальна наочність, сприяння запам'ятовуванню, забезпечення контролю та мотивації [6]); автентичність; соціокультурна цінність (відображення фонових знань носіїв мови); інформативність (новизна й комунікативна цінність); практична цінність (забезпечення зацікавленості і мотивації студентів); адаптованість до навчального процесу, що включає тематичність, тобто відповідність тематиці і типовим комунікативним ситуаціям, відповідність мовного матеріалу програмі навчання та обсягу тексту).

Таблиця 2

Комбінований тип навчальної інформації: ілюстративні таблиці відмінювання допоміжних дієслів avoir і être та утворення форм participe passé за групами, моделі дієслівної форми passé composé та алгоритм вибору допоміжного дієслова (avoir або être)

Для вірного утворення форми *passé composé* знайдіть відповідь на таке запитання:

Це займенникове дієслово чи дієслово руху (*aller* (йти), *venir* (приходити), *arriver* (прибувати), *partir* (від'їжджати), *entrer* (заходити), *sortir* (виходити), *monter* (підніматися), *descendre* (спускатися), *naître* (народжуватися), *mourir* (помирати), *rester* (залишатися), *tomber* (падати)?

ТАК НІ

		↓				↓	
	ÊTRE	+	PARTICIPE		AVOIR	+	PARTICIPE

ЛНГВОДИДАКТИКА

(Présent)		PASSÉ		(Présent)	PASSÉ
ÊTRE		займенникові дієслова		AVOIR	
Je suis	Nous sommes	Je me suis lavé	Nous nous sommes lavé(e)s	J' ai	Nous avons
Tu es	Vous êtes	Tu t'es lavé	Vous vous êtes lavé(e)s	Tu as	Vous avez
Il (elle) est	Ils (elles) sont	Il (elle) s'est lavé(e)	Ils (elles) se sont lavé(e)s	Il (elle) a	Ils (elles) ont
PARTICIPE PASSÉ					
I		II		IV	
arriver		entendre		recevoir	
arrivé		entendu		reçu	

Нами було відібрано 10 автентичних франкомовних текстів обсягом 1500–1600 друкованих знаків кожен, які мають соціокультурну цінність, оскільки містять важливі фонові знання, а за тематикою стосуються історії (Жанна д'Арк, Наполеон Бонапарт) і культури (Гі де Мопассан, Оноре де Бальзак, Жан Рено, Жерар Депардьє) Франції. Хоча перелічені особистості студентам відомі, ми відбирали тексти, що містили маловідому інформацію, отже, відповідали критерію інформативності. Для прикладу подаємо фрагмент тексту про Жанну д'Арк.

Приклад 5.

LA VERSION 1. Jeanne fut une fille illégitime du duc Louis d'Orléans et de la reine Isabelle de Bavière et elle naquit au mois de novembre 1407. L'enfant qui naquit fut immédiatement annoncée morte, et en réalité on la cacha. Les adhérents de cette version indiquent qu'on n'a pas dit la messe et dans les chroniques de l'abbaye de Saint-Denis les pages qui datent de cette époque sont absentes d'une manière bizarre. La décision concernant le départ de la fille de la reine à Domrémy fut prise, après que son père eut été tué. Cette version n'est argumentée de rien, pourtant les armoiries que Charles VII donna lui-même à Jeanne, contenaient la couronne des princes du Sang, c'est-à-dire les armoiries confirmaient l'origine de Jeanne du prince de la maison royale.

Цей фрагмент, як і інші тексти, відібрані для розробки нашої методики, є автентичним, відповідає критерію функціональності, забезпечуючи візуальну наочність, сприяючи запам'ятовуванню його змісту і граматичних структур, які є об'єктом навчання, забезпечуючи можливість самоконтролю і мотивуючи студентів до роботи з ним. Він має

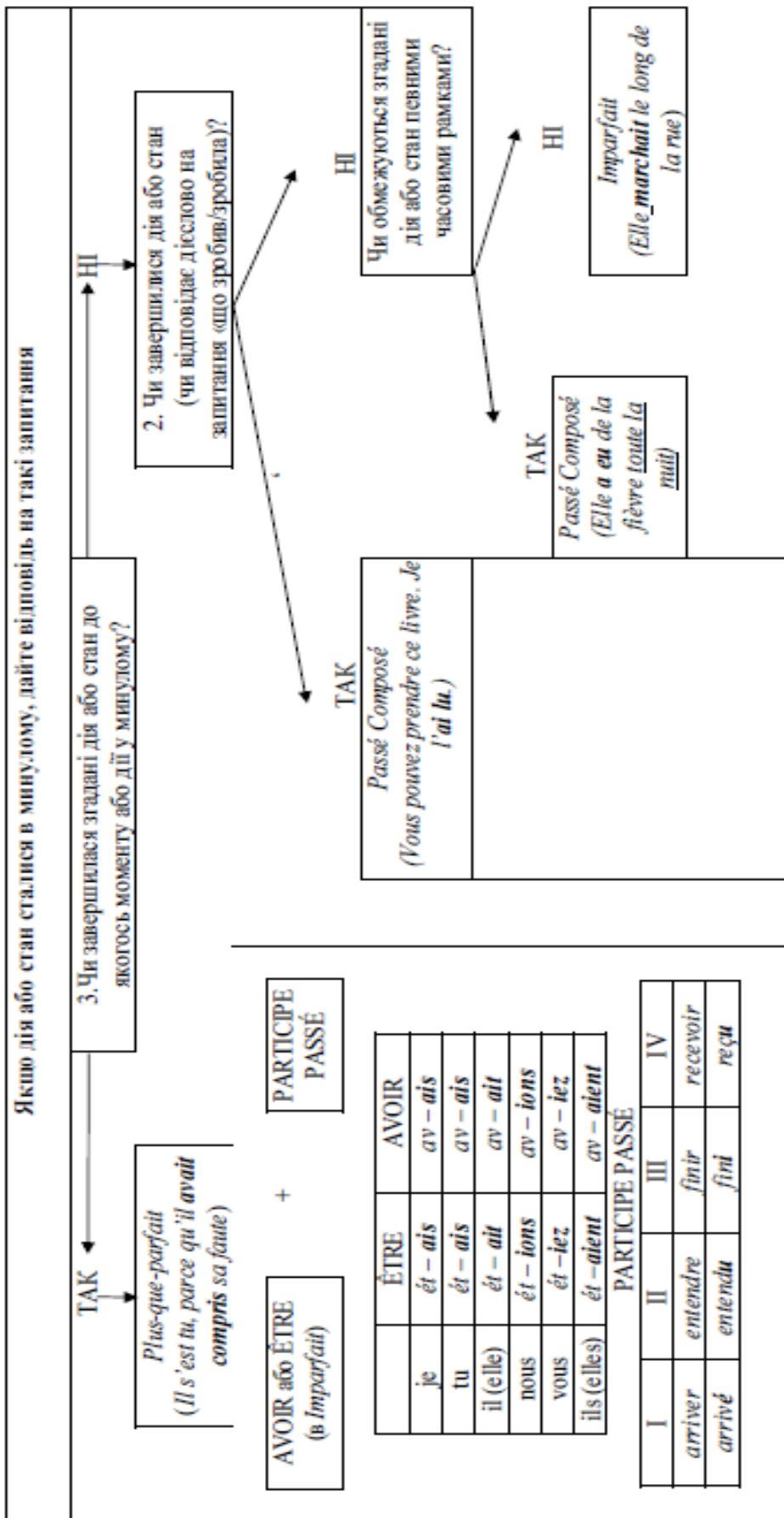

Рис. 1. Алгоритм вибору дієслівних форм минулого часу у французькій мові (розмовне неофіційне мовлення).

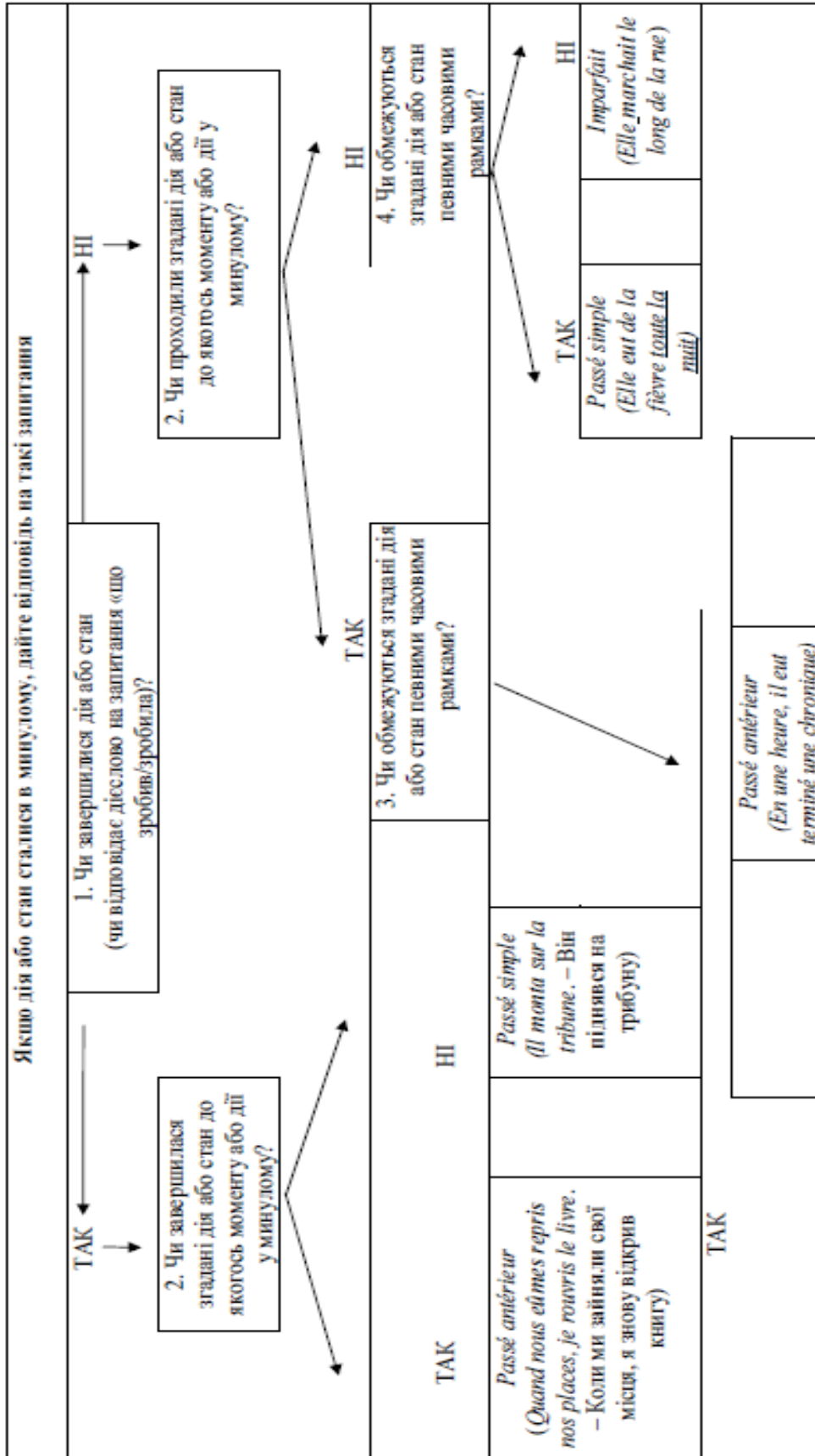

Рис. 2. Алгоритм вибору дієслівних форм минулого часу у французькій мові (письмове офіційне мовлення).

безумовну соціокультурну цінність, оскільки відображає фонові знання носіїв мови. Відповідає текст критерію інформативності, адже відзначається новизною інформації та комунікативною цінністю. Має він і практичну цінність, забезпечуючи зацікавленість і мотивацію студентів, адаптований до навчального процесу, бо відповідає як тематиці, так і типовим комунікативним ситуаціям. Нарешті, обсяг тексту і мовний матеріал, на якому він ґрунтується, відповідають програмі навчання студентів на III курсі [14].

Таким чином, ми завершили відбір матеріалу й визначення типів навчальної інформації для формування франкомовних граматичних навичок вживання форм минулого часу, що дозволяє нам перейти до розробки відповідної підсистеми вправ, в чому і вбачаємо перспективу подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреевская-Левенстерн Л. С. Методика преподавания французского языка в средней школе / Л. С. Андреевская-Левенстерн. – М.: Просвещение, 1983. – 222 с.
2. Андрущенко А. О. Психологічні та психолінгвістичні фактори формування граматичної компетентності майбутніх філологів з другої іноземної мови / А. О. Андрущенко // Вісник Сумського державного університету імені А. С. Макаренка. – 2014. – № 1 (35). – С. 280–289.
3. Андрущенко А. О. Методичні передумови формування граматичної компетентності майбутніх філологів із французької мови як другої іноземної / А. О. Андрущенко // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. – 2014. – № 75. – С. 6–12.
4. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и теория школьного учебника / И. Л. Бим. – М.: Русский язык, 1977. – 288 с.
5. Бим И. Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе: проблемы и перспективы: учеб. пособие для студентов пед. институтов / И. Л. Бим. – М.: Просвещение, 1988. – 256 с.
6. Бориско Н. Ф. Основные положения концепции визуализации учебно-методического комплекса для обучения межкультурному общению / Н. Ф. Бориско // Иноземні мови. – 1999. – № 4. – С. 23–30.
7. Бухбиндер В. А. Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках / В. А. Бухбиндер, Н. Л. Белоцерковская, И. В. Бессонова и др. – К.: КГУ, 1980. – 607 с.
8. Вовк О. І. Формування англословної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О. І. Вовк. – К., 2008. – 335 с.
9. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – М.: Наука, 1975. – 720 с.
10. Малышевская Л. П. Управление процессом формирования речевых грамматических навыков: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л. П. Малышевская. – Воронеж, 1975. – 21 с.
11. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва, О. Б. Бігич, Н. О. Бражник та ін. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
12. Методика навчання іноземних мов та культур: підручник для студентів класич., пед. і лінгвіст. університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
13. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
14. Робоча програма з французької мови як другої іноземної для студентів третього курсу англійського відділення (напрямок підготовки – 0305 «Філологія», спеціальність – 6.020303 «Переклад»). – Харків, 2012. – 24 с.
15. Руснак Д. А. Формування граматичної компетенції у майбутніх викладачів французької мови з комп'ютерною підтримкою: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Д. А. Руснак. – К., 2009. – 23 с.
16. Складенко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. К. Складенко // Иноземні мови. – 2011. – № 1. – С. 15–25.
17. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе / С. Ф. Шатилов. – М.: Просвещение, 1986. – 223 с.
18. Черноватый Л. Н. Основы теории педагогической грамматики иностранного языка: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Л. Н. Черноватый. – К., 2000. – 459 с.